

Tóth Károly Antal

Ki igen, és ki nem

Az ellenpontosok brassói eseményekkel kapcsolatos nyilatkozatának igaz története

A hír az esetről

Az *Átalvető* múlt évi utolsó számában egy kronológiai összeállítás jelent meg¹, amelyben 1987. december 3-ára a következő bejegyzést találjuk: „*Ara-Kovács Attila* filozófus, *Kertész Loránd* közgazdász, *Szöcs Géza* költő és *Tóth Károly Antal* történész nyilatkozatban ítélte el a brassói események kapcsán fellépő román hatóságokat.”

Azon év novemberében nagy tiltakozó népmegmozdulás színhelye volt Brassó városa. Ceaușescu rendszere a legembertelenebb módon igyekezett ezt megtorolni; a tiltakozásunk ennek szólt.

Az idézett hír tévedései valószínűleg a forrásául szolgáló szövegből származnak. Kérdéses, hogy *filozófusnak* lehet-e nevezni valakit csak azért, mert valamely egyetem filozófia szakán végzett. Ennél azonban számomra szembetűnőbb egy hiányossága: nem tesz említést arról, hogy a felsorolt emberek az 1982. év folyamán, Nagyváradon megjelent *Ellenpontok* című földalatti folyóirathoz való közük hangsúlyozásával tették közzé tiltakozásukat. Márpedig ez történt, mint ez a továbbiakból is kiderül.

Az *Átalvető*ben megjelent kronológia – bár kétségtelenül hiánypótló – meglehetősen vázlatos és sok foghíjjal rendelkező összeállítás. A hiányérzeteim közül csak azokat említtem, amelyek az írásom témájához kapcsolódnak. A legjobban éppen az *Ellenpontok* nevének a teljes hiányát furcsállom. Pedig ennek az erdélyi szamizdatnak némely számát (de legalábbis a nyolcast) utólag Magyarországon is sokszorosították, és a Rajk-butikban árusították. Azt is tudni kell, hogy a folyóirat kilences számának sokszorosítása – mivel a román állambiztonság akkor már javában velünk foglalkozott – kizárólag Magyarországon történt. Nem maradhat említés nélkül az sem, hogy valamikor 1982 végén hatvanegy közismert magyarországi értelmiségi írt alá egy nyilatkozatot, amelyben az *Ellenpontok* szerkesztőinek a meghurcolása ellen tiltakoztak.

A magyarországiak legfontosabb ténykedése az *Ellenpontok* vonatkozásában mégis az, hogy ők vitték dugva át a határon a szamizdat egy-egy példányát, ők juttatták el a Szabad Európa Rádióhoz (e nélkül a híre nem sokkal lett volna több a semminél), és az ő közvetítésüknek köszönhető, hogy a *Memorandum a helsinki értekezlet megállapodásainak betartását ellenőrző madridi konferencia résztvevőihöz*, valamint *Az Ellenpontok szerkesztőségének Programjavaslata a romániai magyarság jogfosztott helyzetének megváltoztatása érdekében* című két dokumentum² végül – megfelelő fordításokban – eljutott a madridi címzettekhez.

Egyszerűen érthetetlen, hogy ezek a tények hogyan maradhattak ki egy ilyen kronológiai összeállításból.

Az 1986. szeptember 1-i hír sem említi a szamizdatunkat: „Előző nap Szöcs Géza elhagyta Romániát, és az «*egyik nyugat-európai államban fog letelepedni*»”. Pedig Szöcs Géza végül is az *Ellenpontok*-ügy folyományaként hagyta el Romániát. Azt pedig már régen tudjuk, hogy – a Ceaușescu bukása utáni hazatéréséig – Svájcban telepedett meg, ezért érthetetlen a szöveg titokzatoskodása.

Megírjuk

Az 1987-es esztendő novemberének utolsó hetében lehetett; talán éppen 30-a, hétfő volt. Ara-Kovács Attila toppant be hozzánk a Flóra néni (Illyés Gyuláné) által rendelkezésünkre bocsátott kis

¹ Gerendás Lajos: A magyarországi társadalom és az ellenzék küzdelmei Románia demokratizálásáért. *In: Átalvető*, 52. szám, 2004. december, 26. oldal

² *In: ELLENPONTOK*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2000. 316., illetve 318. oldal

Vérhalom utcai lakásunkba. Az volt a javaslata és kifejezett kívánsága, hogy fogalmazzak meg egy tiltakozó nyilatkozatot a brassói eseményekkel kapcsolatban az Ellenpontok szerkesztőinek nevében.

Nem lelkesített a dolog. Nemrég érkezhettem haza munkahelyemről: fáradt voltam és kedvetlen. Mondtam, írja meg ő. Nem az első eset volt, hogy azzal érvelt: nekem ez jobban megy.

A feleségem, Ilona, jó ötletnek tartotta, és biztatott. (Az ő szava nagy súllyal esett a latba akkor is, amikor az Ara-Kováccsal szembeni fenntartásaim ellenére húzódkodásomat félretettem, és 1982 elején, Nagyváradon csatlakoztam az Ellenpontokhoz.) Látva fásultságomat, Ara-Kovács ötletekkel jött, hogy hogyan kellene hozzáfognom a nyilatkozathoz.

Közben tisztáztuk, kik lennének az aláírók. Ara-Kovács azt javasolta, hogy rajta, Szőcs Gézán, a feleségemen és rajtam kívül legyen benne a Kanadában élő Kertész házaspár is: Loránd és Éva. Nekik semmilyen szerepük nem volt az Ellenpontokban, csak utólag tudták meg, miről van szó, de – mivel szoros kapcsolatban voltak Ara-Kovács Attilával, és azért is, mert Szőcs Géza nagyváradi útjain mindig náluk szállt meg – '82. november 7-én náluk is házkutatást tartott a szeku (a román állambiztonsági szervek), és ezt követően napokig vallatták őket is, akárcsak bennünket. Ilyen szenvedő értelemben végül is közük volt a szamizdathoz, és semmi kifogásom nem volt az ellen, hogy velük együtt tiltakozunk a romániai önkény ellen.

Ha megakadtam, a feleségem is ösztökélt egy-egy ötlettel, és végül elkészült a „mű”. Mielőtt Ara-Kovács elvitte volna, még egyszer leszögeztük, kik lesznek az aláírók.

Vendégségben Ara-Kovácsnál

A következő vasárnapra, december 6-ára Ara-Kovács meghívott bennünket magához ebédre.

Ő nagyon bűbajos tud lenni, amikor akar. És inkább csak olyankor akar, amikor valamilyen érdeke fűződik hozzá. Ezt általában kivetítette valamilyen társadalmi célra, amelyet úgy nevezett, hogy: *az ügy*. Most úgy gondoltam, hogy a közös tiltakozási akció hangolta ilyené, hiszen az Ellenpontok idején is többször volt közöttünk hasonló alapon jó hangulat.

Gerendás Lajos kronológiai összefoglalója a nyilatkozatot december 3-ra, tehát csütörtökre datálja. Lehet, hogy ez a keltezés napja volt, nem a közzétételé. Mindenesetre biztos: Ara-Kovács nekünk nem említette, hogy beolvasták volna már a Szabad Európa Rádióban. Megkért viszont, hogy a szöveget ebéd után fordítsam le románra is, hátha a rádió román részlegét érdekelni fogja. Ez a változat tudomásom szerint sehol nem került végül felhasználásra.

Kiderül a hamisság

Másnap, hétfőn – valószínűleg a munkahelyén, a Széchenyi Könyvtárban székelő Magyarságtudós Csoportnál – Joó Rudolfal találkoztam. Csodálkozott, hogy az Ellenpontokkal kapcsolatban addig még nem is hallotta Kertész nevét, és szinte jólesően mondta, hogy az előző nap meghallgatta a nyilatkozatunkat a SZER-ben. Tőle tudtam meg, hogy az aláírók között csak négyen voltunk: Ara-Kovács, Kertész Loránd, Szőcs és én.

Ara-Kovács erre a következő magyarázatot adta: felhívta Szőcs Gézát, és annak az volt a véleménye, hogy a feleségek neve ne szerepeljen a nyilatkozat alatt. Aztán felhívta Kertésznéket is; ők egyetértettek a Szőcs véleményével.

Több okom is volt arra, hogy ne higgyek neki.

Mindenekelőtt az, hogy hasonló témában már volt közöttünk vita. A feleségem, Ilona szerepét az Ellenpontokban a kihallgatások során nem tártuk a román állambiztonságiak elé. Másokét sem. Megegyezés szerint hárman vállaltuk az egészet: Ara-Kovács Attila, Szőcs Géza és én. De amikor '84-ben (egy évvel Ara-Kovács után) sikerült áttelepednünk Magyarországra, már nem volt okunk arra, hogy a feleségem szerepéről ne beszéljünk. Ara-Kovács ezt hevesen ellenezte, mondván, hogy a Nyugat csak hármunkról tud, és a résztvevők listájának kiegészítése csak zavart okozhatna. Valószínűleg az ott élők tudatában: nem bírtak volna elviselni ennyi információt.

Az jó volt, hogy a feleségem kivette a részét a sokszorosításból, az önkéntes „szerkesztőségi titkári” teendőkből (például kézzel írt cikkeket gépelt le), hogy részt vett egy közös beszélgetésben (ennek a szövege az Ellenpontok második számában jelent meg), valamint a Programjavaslat első változatának vitájában és végleges szövegének megfogalmazásában. Hogy a velem éjszakánként sokszorosított oldalakat reggelente a torkában dobogó szívvel vitte el a szüleihez, míg össze nem gyűlt

az egész, és összefűzésre el nem szállíthattuk onnan Ara-Kováczhoz. De utólag csak ne említsünk mindebből semmit soha! Mintha Ara-Kovács dicsőségét csorbítottuk volna vele!

Ezúttal Kertész Loránd nevét, akinek menet közben az Ellenpontokról nem volt tudomása, ki tudja, milyen személyes indokból odahelyezi a közös nyilatkozatunk alá. De Tóth Ionát, aki tudatosan vállalta cselekedetei minden kockázatát, és még a nyilatkozat megszövegezéséből sem maradt ki, most is töröljük a „nyilvántartásból”.

Teljesen nyilvánvaló volt, hogy a vasárnapi ebédet és negédességet a lekenyerezésünkre szánta, hogy ne háborodjunk fel az aláírók listájának általa mutyiban történt önkényes megváltoztatásán. Ha egy csepp egyenesség van benne, akkor bevallja, mi a helyzet már azon a vasárnapon.

Hazudozásának tényét az érintett személyek utólag igazolták. 1988 márciusának végén a családommal Svédországba disszidáltunk. Ott nemsokára felhívott Szőcs Géza Svájból. Csodálkozott, és rendkívül jól mulatott azon, hogy a nyilatkozat szövegét én írtam. (Úgy látszik, Ara-Kovács mást mondott neki.) Tagadta, hogy ő ellenezte volna nők részvételét az akcióban. Nem sokkal ezután kilenc hónapot éltünk (bevándorlókként) Kanadában, éppen a Kertészékkel való jó barátságunknak köszönhetően. Ott tőlük megtudtuk, hogy velük Ara-Kovács egyáltalán semmit nem egyeztetett az aláírók személyét illetően.

További kapcsolatunk

Ez az alattomos átverés és kijátszás jóval több volt, mint egy csepp, és nagyon betelt vele a pohár. Végképp megszűnt minden alap arra, hogy emberi kapcsolatban maradjak Ara-Kovács Attilával. De az elkövetkező két hónapban nem volt módomban elkerülni őt. Az történt, hogy éppen '87 decemberében bízta meg Für Lajos a Magyar Demokrata Fórum részéről Joó Rudolfot egy munkacsoport összeállítására, amely egy tanulmányt volt hivatott készíteni az MDF Erdéllyel foglalkozó tanácskozására. Mivel ebbe mindketten meghívót kaptunk, még vagy két hónapig időközönként „egy levegőt kellett szívjak” vele. Magam két dolgozatot készítettem ez idő alatt³, amelyek szövege beolvadt a közös tanulmányba⁴.

A tanácskozásra 1988. március 6-án került sor a Jurta Színházban. A hivatkozott kronológia is megemlíti, de nem tesz említést sem a munkacsoport jelentéséről, sem pedig vezetőjéről. Pedig Joó Rudolfnak – éppen ezen anyag prezentálásával – fontos szerepe volt a találkozó megnyitásban.

Tudomásom szerint Ara-Kovács Attila nem járult hozzá használható anyaggal a közös munkához, de a találkozón szorgalmasan pátyolgatott egy román társaságot, amely kétszer is szót kapott. Minden bizonnyal az a *Szabad Románia* csoport volt, amelyet a kronológia az 1988. január 29-i dátumnál említ.

Ez volt az utolsó alkalom, hogy láttuk egymást. Mi elhagytuk Magyarországot, Ara-Kovács Attila pedig karriert futott be a Szabad Demokraták Szövetségében.

Göteborg, 2005. január

(Megjelent az *Átalvető* 2005. márciusi számában.)

---

³ Románia politikai-jogi rendszere és a magyar kisebbség, *valamint*: A magyarok és a románok viszonya Erdélyben. In: Tóth Károly Antal: Hova-tovább? – Az Ellenpontok dokumentumai, esszék, tanulmányok. Magyar Ökumenikus Önképzőkör, Stockholm, Savaria University Press, Szombathely, 1994. 149., illetve 169. oldal

⁴ Jelentés a romániai magyar kisebbség helyzetéről. In: Jelentések a határokon túli magyar kisebbség helyzetéről, Medvetánc könyvek, Budapest, 1988.